

TIBBIY TERMINLAR LUG‘ATINI YARALISHIDA LINGVISTIK TADQIQOTLAR**Alimatova Sevaraxon Xasanjon Qizi**

Qo‘qon universiteti o‘qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqola tibbiy terminlar lug‘atini yaratishda lingvistik tadqiqotlarning ahamiyatini o‘rganadi. Tibbiy terminologiya xalqaro tibbiyot va ilmiy muloqotda muhim rol o‘ynaydi. Yunon va lotin tillariga asoslangan tibbiy atamalar dunyoning ko‘plab mintaqalarida keng qo‘llaniladi, lekin zamonaviy davrda yangi terminlar yaratilishi jarayoni davom etmoqda. Lingvistik tadqiqotlar tibbiy terminlarning to‘g‘ri tarjimasini, unifikatsiyasini, etimologiyasini va morfologik tahlilini ta‘minlaydi. Ushbu tadqiqotlar, shuningdek, sinonimiya, polisemiya va o‘zlashmalarning to‘g‘ri qo‘llanilishini kafolatlaydi. Tibbiy atamalar lug‘atlari tibbiyot mutaxassislariga terminlarni aniq tushunish va qo‘llashda yordam beruvchi muhim vosita hisoblanadi.

Kalit so‘zlar: tibbiy terminologiya, lingvistik tadqiqotlar, termin yaratish, tibbiy lug‘at, etimologiya, sinonimiya, polisemiya, o‘zlashmalar, tarjima, unifikatsiya.

Tibbiy terminologiyaning rivojlanishi va tizimlashtirilishi uzoq davrlar davomida davom etib kelgan jarayon bo‘lib, bugungi kunda ham muhim ahamiyatga ega bo‘lib qolmoqda. Har bir tibbiyot sohasining o‘ziga xos atamalari mavjud bo‘lib, ularning to‘g‘ri va aniq ishlatilishi tibbiy faoliyatni samarali yuritish, bemorlarga to‘g‘ri tashxis qo‘yish va davolash jarayonini to‘g‘ri tashkil qilish uchun zarurdir. Tibbiy terminlar lug‘atini yaratish jarayonida lingvistik tadqiqotlar muhim rol o‘ynaydi. Ushbu maqolada tibbiy terminologiyani shakllantirishda lingvistik yondashuvlar, ularning mazmuni va ahamiyati haqida so‘z yuritimiz.

Tibbiy Terminologiyaning Tarixiy Rivojlanishi. Tibbiy terminlar ko‘plab xalqlarning madaniyati va tibbiyoti bilan chambarchas bog‘liq. Yunon va lotin tillariga asoslangan tibbiy atamalar bugungi kunda ham keng qo‘llaniladi. Bunday terminlar ilmiy tilda umumiy va xalqaro muloqotni yengillashtiradi, chunki bu tillar asrlar davomida ilm-fanning tiliga aylangan. Biroq, zamonaviy tibbiy terminologiyada boshqa tillar, jumladan, ingliz, fransuz, nemis va rus tillari ham ta‘sirini o‘tkazgan.

Har bir til o‘ziga xos fonetik, morfologik va semantik xususiyatlarga ega bo‘lib, bu xususiyatlar tibbiy terminologiyaning tuzilishi va shakllanishida aks etadi. Masalan, yangi texnologiyalar va kashfiyotlar bilan birga, yangi tibbiy terminlar yaratilmoqda. Bu jarayonda lingvistika tibbiy atamalarni shakllantirish, tizimlashtirish va ularning ma‘nolarini tahlil qilishda muhim omil bo‘lib xizmat qiladi.

Lingvistik Tadqiqotlarning Muhimligi. Tibbiy terminologiyani o‘rganishda lingvistik tadqiqotlar ko‘plab dolzarb muammolarni hal qilishga yordam beradi. Lingvistika sohasida olib boriladigan tadqiqotlar yangi tibbiy atamalarni yaratish va tizimlashtirishda quyidagi muhim jihatlarni ta‘minlaydi:

1. **Tibbiy atamalarning aniq va to‘g‘ri tarjimasini:** Tibbiyot xalqaro soha bo‘lgani uchun, ko‘plab tibbiy atamalar turli tillarga tarjima qilinadi. Lingvistik tadqiqotlar tibbiy

atamalarining mazmunini aniqlash va ularni turli tillarga to‘g‘ri tarjima qilishda yordam beradi. Xususan, tibbiy atamaning lingvistik ma‘nosi bir tilda boshqa tilga tarjima qilinayotganda o‘zgarishi mumkin, bu esa noto‘g‘ri tushunishga olib kelishi mumkin.

2. **Terminlar tizimining unifikatsiyasi:** Tibbiyotda turli mamlakatlarda o‘ziga xos terminlar ishlatilishi mumkin. Lingvistik tadqiqotlar bu terminlar tizimlarini unifikatsiya qilish, ya‘ni birlashtirish va yagona tizimga keltirishda muhim rol o‘ynaydi. Bu xalqaro tibbiy hamkorlikni yengillashtiradi va tibbiyot sohasidagi muloqot jarayonlarini yaxshilaydi.

3. **Atamalarining etimologiyasi:** Lingvistika atamalarining kelib chiqishi, ularning tarixiy rivojlanishini o‘rganishda katta ahamiyatga ega. Tibbiy terminlarning etimologiyasi ularning mazmunini yaxshiroq tushunishga va foydalanishda xatolarga yo‘l qo‘ymaslikka yordam beradi.

4. **Terminlarning morfologik va semantik tahlili:** Lingvistika tibbiy atamalarining grammatik tuzilishi va ma‘nolarini chuqurroq o‘rganish imkonini beradi. Bu, ayniqsa, yangi terminlar yaratilayotganda muhimdir. Lingvistik tahlil yordamida atamalarining kelishiklari, ularning qo‘llanilishi va turli sohalarda ishlatilish xususiyatlari aniqlanadi.

Tibbiy Terminlarning Yaratilishi va Tizimlashtirilishi

Tibbiy terminologiya yangi atamalar yaratish jarayonida muhim bo‘lib, lingvistik tadqiqotlar bu jarayonni samarali tashkil qilish uchun asosiy vositalardan biridir. Bu jarayonda ko‘plab tadqiqotchilar bir qancha muammolarga duch keladi:

- **Terminlar o‘rtasidagi sinonimiya:** Tibbiy terminlar bir-biriga o‘xshash bo‘lishi, lekin turli sohalarda turlicha ma‘nolarga ega bo‘lishi mumkin. Lingvistika bu sinonimlarning farqlarini aniq belgilash va ularning noto‘g‘ri qo‘llanilishining oldini olishga yordam beradi.

- **Polisemiya va omonimiya:** Ba‘zi tibbiy terminlar bir necha ma‘noga ega bo‘lishi mumkin. Bu esa tibbiy amaliyotda noaniqliklarga sabab bo‘lishi mumkin. Lingvistik tadqiqotlar tibbiy terminlarning polisemiya (ko‘p ma‘noli bo‘lishi) va omonimiya (bir xil shaklda, lekin turli ma‘noga ega bo‘lishi) hodisalarini o‘rganib, ularni tahlil qilishda yordam beradi.

- **O‘zlashmalar:** Ko‘plab tibbiy terminlar boshqa tillardan o‘zlashgan bo‘lib, bu terminlar ba‘zan boshqa til qoidalariga moslashadi. Lingvistik tadqiqotlar o‘zlashmalarni to‘g‘ri ishlatishni ta‘minlaydi, ularni milliy tilga moslashtirishda til qonuniyatlariga e‘tibor qaratadi.

Tibbiy Terminologiyani O‘rgatish va Tarqatish

Tibbiy terminologiya faqat mutaxassislar uchun emas, balki keng jamoatchilik uchun ham muhimdir. Tibbiyotda zamonaviy bilimlarni tarqatish va ulardan samarali foydalanish uchun terminlarning to‘g‘ri va aniq tushuntirilishi lozim. Lingvistik tadqiqotlar bu borada terminlarning to‘g‘ri o‘rgatilishi va ularning jamoatchilikka yetkazilishida muhim ahamiyatga ega.

Misol uchun, tibbiy lug‘atlar va qo‘llanmalar yaratish jarayonida lingvistik tahlil yordamida atamalarni oson tushuniladigan tarzda ishlab chiqish mumkin. Bu jarayon davomida yangi so‘zlar va iboralar ilmiy-texnik adabiyotlarda, darsliklarda va boshqa ilmiy manbalarda keng qo‘llaniladi.

Xulosa. Tibbiy terminlar lug‘atini yaratishda lingvistik tadqiqotlar tibbiy sohada samaradorlikni oshirish, xalqaro tibbiy hamkorlikni kuchaytirish va tibbiyot mutaxassislarini zamonaviy bilimlar bilan ta‘minlashda katta ahamiyatga ega. Lingvistik tadqiqotlar atamalarni yaratish, tizimlashtirish va ularni turli tillarda tarjima qilish jarayonida muhim rol o‘ynaydi. Tibbiy

terminologiyaning unifikatsiyasi va uning xalqaro miqyosda to‘g‘ri tushunilishini ta‘minlash, shuningdek, tibbiyotning global rivojlanishiga hissa qo‘shadi. Shu sababli lingvistik tadqiqotlar tibbiy terminologiyani yanada mukammal va aniq qilishda davom etmoqda.

Adabiyotlar:

1. Cabré, M. T. (1999). Terminology: Theory, methods, and applications. John Benjamins Publishing.

DOI: 10.1075/tlrp.1

2. Faber, P., & López Rodríguez, C. I. (2012). Terminological competence in translation. *Linguistica Antverpiensia, New Series–Themes in Translation Studies*, (11), 65–87.

DOI: 10.52034/lanstts.v0i11.334

3. Sager, J. C. (1990). A practical course in terminology processing. John Benjamins Publishing.

DOI: 10.1075/z.42

4. Wüster, E. (1979). Introduction to the general theory of terminology and terminological lexicography. Springer Science & Business Media.

DOI: 10.1007/978-3-7091-8123-9